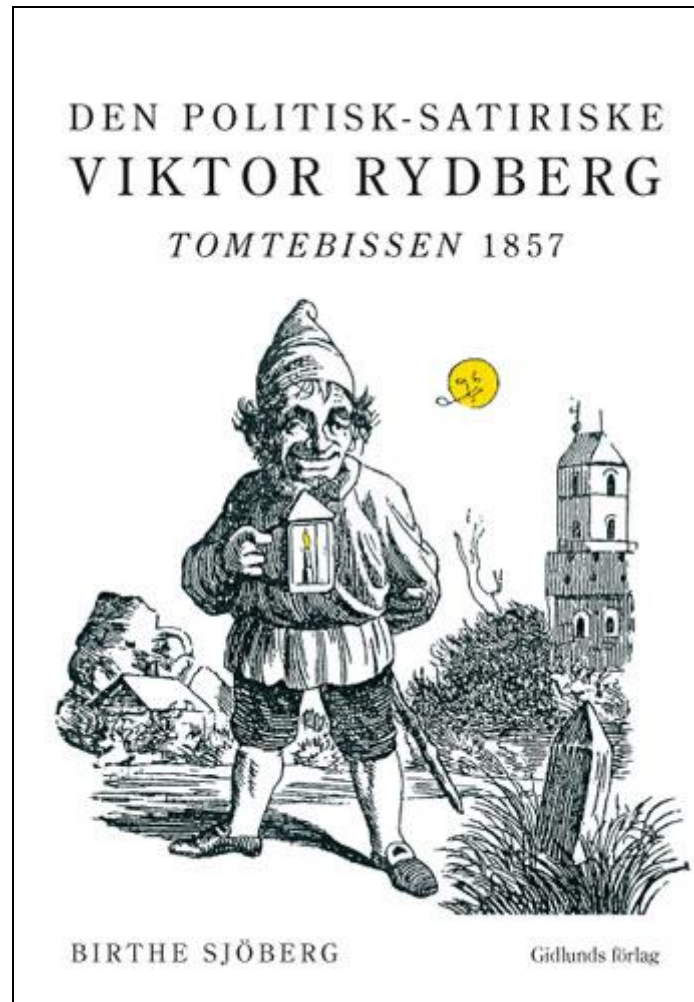

VIKTORIANA

elektroniska nyheter från Viktor Rydberg-sällskapet
november 2009

Så har då äntligen Birthe Sjöbergs kommenterade utgåva av Viktor Rydbergs trettionio bidrag till tidskriften **Tomtebissen** kommit ut på Gidlunds förlag. Ett viktigt bidrag till kunskapen om den unge, röde, radikale Rydberg. Politiskt fränare än så här blev han aldrig i tryck. Bara 166:- på bokus. Beställ via <http://vrsidor.se/frameshop.html> så gynnar du Rydbergsällskapet på samma gång.

Osannolikt nog kom en annan bok som (bland allt annat) behandlar Tomtebissen ut bara någon månad före Birthes. Boken, av Jonas (J) Magnusson och Cecilia Grönberg, heter *Witzbomber och Foto-sken* (Glänta produktion, 2009) och är, som undertiteln anger, centrerad kring ”**Aron Jonason – Vitsare, Fotograf, Tidningsman, Poet**”. Ja, och tecknare också – det var han som gjorde den ovan återgivna loggan till Tomtebissen. Men från detta centrum utgår ett programmatiskt osovrat flöde av utvecklingar och fotnötter kring olika delar av 1800-talets kulturhistoria – t ex vitsens, fotografiets och den svenska skämtpressens historia. Inklusivt då Tomtebissens. Men lustigt eller praktiskt nog ur just de aspekter som Birthe Sjöberg *inte* tar

upp – dvs Tomtebissen som *skämtblad*, och som en av *Jonas Philipssons* många projekt. Fast Rydberg blir inte heller bortglömd, och i ännu en utvikning söker författarna – med utgångspunkt från Sjöbergs beskrivning av tre olika Rydbergsbilder, (1) den sena bilden av en blid (och ganska konservativ) humanist, (2) liberalen, engagerad främst i kampen mot kyrklig ortodoxi och (3) revolutionären och den utopiske socialisten – hitta spåren efter en *fjärde* Rydberg: ”bilden av charadförfattaren, parodikern, korrekturläsaren, upptågsmakaren, satirikern, sällskapsmänniskan, skämttidningsredaktören”. Man medger att materialet visserligen inte är ”överväldigande”, men det som finns publiceras nära nog in extenso. Totalt torde det Rydbergsrelaterade innehållet uppgå till minst ett hekto av bokens 2,5 kilo. Tyvärr är verkets typografi (åtminstone för en 60-åring) lika plågsam som dess fysiska form.

Efter denna lika fascinerande som monstruösa arkivforskningsprodukt behövs en drink. Och med tanke på årets jubilar finns bara ett val. Receptet är lånat från <http://cocktails.about.com>

Charmides cocktail

Gin, grapes, ginger and the "green fairy," that is the base for the Charmides cocktail created by Marcos Tello from The Doheney in Los Angeles. The flavor combination of the drink is fantastic and the name alludes to a poem by the drink's inspiration, Oscar Wilde. Wilde was known for his taste for absinthe and I'd like to think that this the beauty of this cocktail would not have escaped his fancy.

Ingredients:

- 1 part Pernod Absinthe
- seedless green grapes
- 1 dash of Angostura bitters
- 1 1/2 part Beefeater Gin
- 3/4 part ginger syrup
- 1/2 part fresh lime juice
- soda water
- candied ginger

Preparation:

1. Muddle grapes, Pernod Absinthe and bitters.
2. Add gin, ginger syrup and lime juice.
3. Shake and strain into an ice-filled collins glass, top with soda water.
4. Garnish with grapes and candied ginger.

Wildes dikt ”Charmides” publicerades 1881, så Rydberg var tidigare ute med sin Karmides i *Den siste Athenaren*. Båda torde dock gå tillbaka på Platons dialog *Charmides*, i vars inledning Sokrates blir störtförelskad i titelpersonen. – Övningsuppgift: ännu en av Platons dialoger dyker upp på romanens allra första sidor, i ett kanske något oväntat sammanhang. Vilken?

Litteraturbanken.se, som publicerar ”svenska klassiker i pålitliga digitala editioner”, utökades i oktober med ännu en Rydbergstext, nämligen *Medeltidens magi*, efter första bokutgåvan från 1865 (alla senare upplagor har ett omarbetat tredjekapitel från början av 1890-talet). Presentationen i Litteraturbankens nyhetsbrev, där Rydbergs syn på magi kontrasteras med Strindbergs, kan jag inte låta bli att stjåla:

Där Linné analyserar tillvaron utifrån ett teologiskt och utpräglat kristet perspektiv närmar sig Viktor Rydberg ämnet historiskt i [Medeltidens magi](#) (1865). En dyster men färgstark bild av den gudomligt skapade rättvisan målas fram i märgfullt mästerskap: [...]

Men Rydberg är endast på besök i denna medeltidens magiska värld. I hans bok är det just som studieobjekt den ter sig. Må vara att hans tillvägagångssätt är den skicklige författarens – här finns passager som framkallar Goethes Faustvärld med stark pregnans och med diktarens alla verknytningsmedel – avsikten är ändå att genom en historisk exposé kontrastera det förflutnas idévärld mot den ljusstillvaro som för Rydberg bryter medeltidens grepp, renässansen, som med klassiska ideal förebådar 1800-talets vetenskapssyn och kristna världsbild:

Samma tidskifte, som såg Innocentii bulla utkomma och djefvulstron kulminera i hexeri-processerna, födde renaissancen. Då nöden var som störst, kom räddaren till världen. Den helleniska andan, återfödd genom studiet af klassisk litteratur och klassisk konst, blef den Messias, om hvilken var förutsagdt, att han skulle sätta sin häl på den gamle ormens hufvud och frälsa menskligheten ur dödens och djefvulens våld. Folken, som sutto i mörkret och endast lystes af hexeribålens röda flammor, sågo ett stort ljus och sträckte händerna mot den nya morgonrodnaden. [...] Alla dessa idéer, med hänförelse emottagna, kunde icke annat än omgestalta världens utseende. De störtade medeltiden och drefvo djefvulen och helvetet på flykten in i den skräpvrå af andens rike, der de för närvarande befinna sig, men från hvilken de vid hvarje politisk reaktion åter titta fram, nyfiket spejande, om de icke än en gång skola kunna taga den stora vida världen i besittning. [...]

Rydberg avslutar sitt verk med en ljusets appell, och på så sätt kan han sägas förenas med Linné i en kristen förklaringsmodell. Men också i Rydbergs samtid är tron på det han bekämpar med förnuftets och fiktionens medel fortsatt stark – om än i det fördolda. I Strindbergs *Legender* (1898) blir Rydberg en självklar fiende:

Framåt natten draga vi oss tillbaka till det rum som anvisats åt doktorn och mig. När jag söker något att läsa får jag fatt i *Medeltidens Magi* av Viktor Rydberg. Alltjämt denne skriftställare som jag undvikit medan han levde och som förföljer mig efter sin död! Jag bläddrar i boken och blicken fastnar i kapitlet om Incubi och Succubi. Författaren tror ej på sådant och han förlöjligar tron på Djävulen. Men jag kan icke skratta, läsningen väcker anstöt hos mig och jag lugnar mig med att tänka att han vid det här laget torde ha ändrat åsikt, författaren!

Också Strindberg vill, som Linné, tro på den gudomliga rättvisan. Men Strindbergs rättvisa är, i Infernokrisens sken, girigt hämndlysten. Striden fortsätter. Ljuset kastar fortsatt skuggor.

Kungliga biblioteket har nyligen öppnat en webbtjänst med digitaliserade dagstidningar (<http://magasin.kb.se:8080/searchinterface/>). Till en början gäller det 24 tidningar från olika tider och av högst varierande storlek och betydelse; man hittar t ex Blekingeposten (1852-84), Dalpilen (1854-1926), Folkets Röst (1849-61), Jönköpingsbladet (1843-72), Post- och Inrikes Tidningar (1821-2006) och Stockholms-Posten (1778-1833). Både bläddring (nummer för nummer) och fritextsökning är möjliga. För Rydbergforskaren innebär tjänsten att man nu enkelt kan läsa följetongerna *Wampyren*, *Ett äfventyr i finska skärgården* och *Positivspelarne* (Jönköpingsbladet 1848-1851) i original, men också att man i detalj kan följa Rydbergs avtryck i delar av svenska pressen. Två varningar är dock nödvändiga. Den ena är att tekniken ännu inte är färdigutvecklad. Den andra att tjänsten trots det är svårt beroendeframkallande.

The Last Athenian, igen

I *Viktoriana* 2008:4 och 2009:1 berörde jag den tredje amerikanska upplagan av *Den siste Athenaren*, där förordet har plockats bort så att en lucka uppstått i pagineringen. Men varför ändrade man inte pagineringen? När jag läser Pia Forssells bok om Runebergs utgivningshistoria (*Författaren, förläggarna och forskningen*, Svenska litteratursällskapet i Finland 2009) inser jag att den amerikanska atenaren var stereotyperad, dvs de satta och ombrutna sidorna hade avgjutits i ett plastiskt material som sedan utgjorde matris för gjutning av tryckformar. ”Metoden blev kommersiellt lönsam inom de stora språkområdena i början av 1800-talet och användes vid framställning av böcker som gick ut i stora upplagor och där man snabbt ville ha möjlighet att göra en ny tryckning.” (Forssell s. 113). Det står ju faktiskt också i översättaren W W Thomas Jr:s brev till Rydberg 30.9.1868: ”The Last Athenian, in its English garb will make a book of about 550 pages. It is now stereotyped up to page 420, so you see the child will soon be born.” Och detta måste i sin tur innebära att den gick ut i ganska stora upplagor. Vilket får mig att önska att någon ville undersöka hur det egentligen gick för boken *over there*. Eftersom även amerikanska tidningar håller på att digitaliseras borde möjligheterna vara bättre än förr. Drar man in även översättningshistorien kan man få ett ganska intressant persongalleri som förutom Thomas (som träffade Rydberg när han var i Sverige för att olagligen rekrytera soldater till amerikanska inbördeskriget) även innefattar bl a Fredrika Bremer, Mary Howitt, Hans Anton Westesson Lindéhn och Alfred Corning Clark.

Den ultimata atenaren

Den katalanske konstnären Gaspar Camps (1875-1942) var specialist på dekorativa och förföriska affischkvinnor i Alphonse Muchas stil (se bilden till vänster). Han gjorde också bokillustrationer åt förlaget Editorial Artística Española i Barcelona, som tycks ha specialiserat sig på översatt utländsk skönlitteratur med ”magnifika” helsidesillustrationer i färg. Översättningen av Den siste Athenaren utgick från den franska upplagan från 1901 (*Le Dernier des Athéniens. Roman du temps de Julien d’Apostat*), i vilken ungefär halva texten strukits ”med madame Rydbergs tillstånd”. Den spanska versionen (*El Último Ateniese. Novela del tiempo de Juliano el Apóstata*, 1904) verkar med sina 207 sidor ännu tunnare, men jag har inte detaljkollat vad som uteslutits. Att illustrera en idéroman (om nu något sådant fanns kvar efter bearbetningen) var väl inte precis Camps grej, och inte heller att ge rättvisa åt intellektuella kvinnors företräden. Han gör ändå ett försök med Hermione, och omslagsbilden (ovan), som visar hennes drömmar om Kristusidealet, tycks mig nästan ha surrealistiska kvaliteter. Observera de dekorativa Art Nouveau-bokstäverna och det missuppfattade författarnamnet.

Kulturhjälten. Viktor Rydbergs humanism (Bokförlaget Atlantis) har nu till sist kommit ut, tre år efter symposiet på Vitterhetsakademien. 421 sidor i en sober förpackning, där den berömda morgonrocken fått bli utgångspunkten för hela bokens färgsättning. 23 bidrag som kretsar kring ”hans betydelse för kulturforskningen i bred bemärkelse”, varvid både ”kultur” och ”forskning” definierats mycket generöst, eftersom kulturen för Rydberg inte var något som kunde avskiljas från det politiska och sociala, liksom forskningen inte kunde avskiljas från dikten och fantasin. Kort sagt: här hittar man allt. Vi har lagt upp en innehållsförteckning på Rydbergsällskapets hemsida (<http://rydbergsallskapet.nu/kulturhjalten.html>). Priset på bokus är SEK 194, och återigen kan beställningar göras via <http://vrsidor.se/frameshop.html> . - Josef Rydén anmälde boken i Jönköpingsposten 21/10; i övrigt känner jag inte till några recensioner.

Veritas 25,

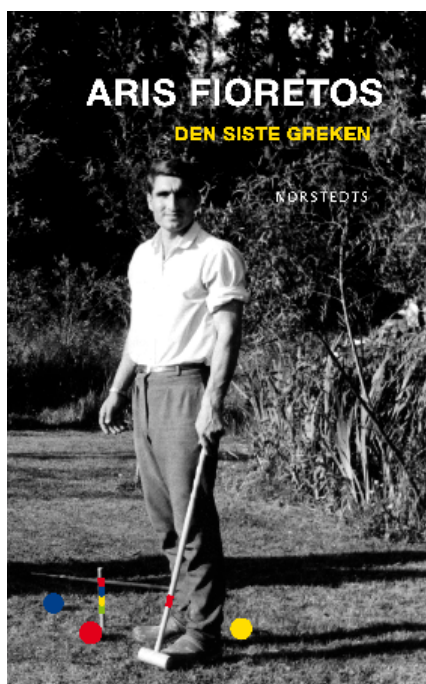
naturligtvis med tema Den siste athenaren, är nu tryckt och under distribution.

För 150 år sedan

I novembermörkret 1859 sitter Victor Rydberg och väntar på reaktioner på sin stora roman-satsning, alltmedan han funderar på hur han skall gå vidare (en allmän kulturhistoria? en vederläggning av Boströms filosofiska system? ännu en roman, eller kanske ett drama?). Sohlman i Aftonbladet (som försökte värva honom förra året) hade en anmälan 8/10, och Hedlund i Handelstidningen den 11/10. Båda hyggliga, fast Hedlund markerade en viss distans till förordets omfamning. Tyvärr var tajmingen inte den bästa, eftersom boken inte kom i handeln förrän två veckor senare. Marknadsföringen är kanske lite amatörmässig, eftersom verket ges ut på eget förlag. En sak som han har gjort är att skicka friexemplar inte bara till viktiga tidningar utan också till radikala opinionsbildare. Till bl a Oscar Patrik Sturzen-becker (det vet vi av en brevväxling), till Emil Key (det vet vi från hans dotter Ellen) och troligen också till filosofen Johan Jacob Borelius, som just stuckit ut hakan genom att kritisera nationalhelgonet Boström. I alla fall verkar det vara den enklaste förklaringen till att Borelius anmäler Athenaren i Kalmar-posten i slutet av månaden. En tjänst som Rydberg fem år senare skall återgälda genom att fixa honom en professur i Lund.

Den siste greken

Så här i slutet av Den siste Athenarens jubileumsår kan man inte annat än notera att Aris Fioretis roman *Den siste greken* har nominerats till Augustpriset. Något närmare samband mellan de två verken, eller ens några subtila intertextuella referenser (utöver titeln), har jag visserligen inte kunnat upptäcka; men Fioretos bok är väl värd att läsa ändå.

Någon spjutkastning förekommer inte i *Den siste greken*, men däremot visas hur croquet kan användas som vapen.